TEM 9.3.2022

VN/17/2022-TEM-20

Tarkastusvaliokunta 8.3.2022
- **tilannekatsaus huoltovarmuudesta**

Tarkastusvaliokunnan kuulemisessa 8.3.2022 nousi esille energiahuoltovarmuuteen liittyviä kysymyksiä, joihin työ- ja elinkeinoministeriö toimittaa seuraavat täydentävät vastaukset:

Miten riippuvainen Suomi on huoltovarmuuden näkökulmasta Venäjän energiasta?

Vaikka Suomen kaikesta energiasta jopa yli 60 % on yleensä tuotu Venäjältä, huoltovarmuuden kannalta tilanne on parempi kuin miltä lukema kuulostaa. Sähkön osalta kohta käyntiin saatava Olkiluoto 3 kattaa Venäjältä tuotavan sähkön. Metsähakkeen osalta kotimaista tuotantoa pystytään lisäämään ensiharvennusrästejä purkamalla, mikä tapahtunee ilman välittömiä valtion tukitoimiakin puupolttoaineiden hinnan kohotessa. Metsähaketta voidaan korvata myös jonkin verran kotimaisella energiaturpeella, jota jotkut energiayhtiöt ovat jo ilmoittaneet varautuvansa käyttämään ensi lämmityskautena. Myös metsähakkeen tuontia voidaan todennäköisesti lisätä muista maista kuin Venäjältä, kuten Baltiasta.

Raakaöljy on globaali tuote, jolla on laajat maailmanmarkkinat, joten sitä saadaan ostettua monesta muustakin lähteestä kuin Venäjältä. Suomessa pystytään tekemään raakaöljystä käytännössä kaikki tarvittavat jalosteet. Maakaasun hankkiminen muualta on kaikista hankalinta, vaikkakin myös LNG-ostoja voidaan lisätä, ja Venäjän tuonnin loppuessa todennäköisesti esimerkiksi kaikille CHP-laitoksille ja teollisuusprosesseille ei riittäisi maakaasua vaan jouduttaisiin turvautumaan varakapasiteettiin. Varakapasiteetti pohjautuu useimmiten etenkin lämmön tuotannon osalta polttoöljyyn, jolloin yleensä ainakin yhdyskuntien lämmöntoimitukset pystytään turvaamaan. Yhdyskuntien tilanteen turvaamisessa auttavat myös maakaasun ja öljyn velvoite- ja varmuusvarastointijärjestelyt.

Pärjääkö Suomi ja Eurooppa ilman tuontienergiaa (sähkö, kaasu, öljy) Venäjältä?

Suomessa etenkin näkymä yhdyskuntien ja kotitalouksien sähkön ja lämmön toimituksien hoitamisesta seuraavalla lämmityskaudella on hyvä vaihtoehtoisten energianhankintalähteiden, varatuotantokapasiteetin sekä velvoite- ja varmuusvarastointijärjestelyjen ansiosta. Kokonaiskuvassa energian toimitusviiveitä saattaisi kuitenkin esiintyä mm. jo nyt kovilla olevan kuljetuskapasiteetin riittävyyden vuoksi, mikä voisi johtaa esimerkiksi teollisuuden energiankäytön rajoittamiseen. Eri energialähteiden hintojen nouseminen onkin erittäin todennäköistä ja esimerkiksi kaukolämmön tuotannossa kohonnut metsähakkeen hinta aiheuttaisi painetta ainespuun lisääntyvään polttoon.

Eurooppa voi samoin kuin Suomi ostaa sähköä ja öljyä muualta kuin Venäjältä, mutta sen näkymä on huonompi etenkin maakaasun osalta, jonka saaminen perustuu pitkälti olemassa olevaan maakaasuverkostoon, joka on tiiviisti kytköksissä myös Venäjään. On arvioitu, että pelkästään Norjan, Algerian ja Azerbaidzanin putkitoimitukset eivät riittäisi kattamaan syntynyttä vajetta, vaan sitä pitäisi yrittää paikata merkittävissä määrin myös LNG:llä. LNG:n osuuden kasvattamista rajoittaa kuitenkin itse kaasun saatavuuden lisäksi vastaanottoterminaalien kapasiteetti.

Mitkä ovat raakaöljyn vaihtoehtoiset hankintakanavat? Entä mitkä ovat hintavaikutukset hankintakanavien muuttuessa?

Suomi pystyy valmistamaan käytännössä kaikki tarvitsemansa öljyjalosteet raakaöljystä, joka taas on globaali tuote laajoilla markkinoilla. Neste Oyj on jo ilmoittanut varautuvansa korvaamaan Venäjän tuontia ja maininnut esimerkiksi Pohjanmeren öljykentät yhdeksi vaihtoehdoksi. Myös esimerkiksi Lähi-Itä on Suomen kannalta merkittävä öljynvientialue.

Täsmällisiä hintavaikutuksia on vaikea ennustaa, mutta jo nyt on nähtävissä raakaöljyn voimakas hinnan nouseminen sekä esimerkiksi Pohjanmeren ja Venäjän öljylaatujen hintaeron moninkertaistuminen. Joidenkin arvioiden mukaan kotimaisen bensiinin hinta voisi esimerkiksi nousta luokkaa 0,5-1 EUR/l kysynnän ja tarjonnan tasapainon horjuessa. On myös huomionarvoista, että tarjontapullonkauloja voi hyvinkin aiheuttaa pelkän raakaöljyn saatavuutta enemmän raakaöljyn kuljetuskapasiteetin rajallisuus.

Miten mahdolliset energiasektorin Venäjä-pakotteet ja vastapakotteet vaikuttaisivat energiahuoltovarmuuteen?

Yhdyskuntien ja kotitalouksien tarpeiden hoitamisen näkymä on hyvä, mutta teollisuuspuolella voisi ilmetä enemmän saatavuusongelmia. Lisäksi hintojen nousuvaikutus lienee kiistaton. (ks. myös edelliset kysymykset)

Pitäisikö tuontipolttoaineen varmuusvarastotasoa nostaa nykyisestä viiden kuukauden normaalikulutuksen tasosta?

Asiasta on varmasti hyvä käydä keskustelua, mutta pääsääntöisesti voi todeta, että 5 kuukautta vastaa hyvin kriittisimmän ajan eli lämmityskauden tarpeeseen.

Miten Suomessa varaudutaan ensi talveen energiahuoltovarmuuden näkökulmasta?

Neste on ilmoittanut varautuvansa ostamaan raakaöljyä muualta kuin Venäjältä. Myös maakaasun siirtoverkon haltijan Gasgridin mukaan kaasun ostajilla on mahdollisuus tuoda Suomeen Balticconnectorin kautta muuta kuin Venäläistä maakaasua sekä lisätä LNG-ostoja. Samoin monet energiayhtiöt ja teollisuuden yritykset ovat ilmoittaneet varautuvansa hankkimaan tarvitsemiaan polttoaineitaan muualta kuin Venäjältä ja korvaavansa puupohjaisia polttoaineita mahdollisuuksien mukaan myös energiaturpeella. Hallitus on aloittanut Huoltovarmuuskeskuksen kanssa selvittää energiaturpeen varmuusvarastointimahdollisuutta ja pohtii muitakin huoltovarmuustoimenpiteitä.

Erityisasiantuntija Petri Hirvonen, p. 0295 047 048